

Døll — Koltursdøll

Eftir Jóannes Rasmussen.

Í føroysk-donsku orðabókini hjá M. A. Jacobsen og Chr. Matras¹ er orðið *døll* -ar -ir f týtt soleiðis: *lille lerkar, (hjemmegjort) kar af brændt blåler; nu ofte anvendt i det hånlige udtr. hatta er tann døllin, ið er! dels om en gryde, som er sen til at koge, dels om en dårlig og klodset ting el. person. Orðið kemur eisini fyri í samsetingini koltursdøll f. lergryde (fra Koltur).*

Í orðabókini hjá Svabo² stendur soleiðis: *Dødl* s. f. (s. n. M) S^{1.6} M et S^{2.5.6} lidet (+ rundt S⁵) S^{1.6} hjemmegjort S^{1.3.5.6} rundt S^{2.4.6} Leerkar S^{1.6} M af Blaa Leer, brændt i Ilden S⁴, vas testaceum minus, domesticum; vasculum argillaceum S¹, vas fictile domesticum M, vas argillaceum orbiculare S^{2.5}. Isl. dallr, vasculum ligneum M.

Í tí stóra seðlasavninum á Fróðskaparsetrinum eru 14 seðlar har orðið *døll*, *dødl* ella *døllur* kemur fyri í nakað sama týðningi sum omanfyri nevnt. Jakob Jakobsen hevur skrivað orðið upp í Mykinesi: *dødl* f.: pottur av gulum leiri, gjørdur í Føroyum, til at kóka í, hatta er tann dødlin, dødlurin, ið er (pottur, deyvur at kóka). *dødl*, f. (væl eltir leirpottar), kravdi góðan eld til at kóka. M. A. Jacobsen hevur orðið av Eiði: *døll* f. runt, holað innan, men so mikið slætt undir botninum so fast kann standa.

Mær vitandi eru eingi tílík ílæt í Føroyum longur, og hóast orðini *døll* og *koltursdøll* eru munnliga varðveitt er tað eingin nú sum veit at siga frá hvussu hesi ílæt vóru gjørd ella hvussu tey vóru vorðin. Kortini er tað ikki heilt sørt ið sagt verður frá í eldri bókmentum um Føroyar.

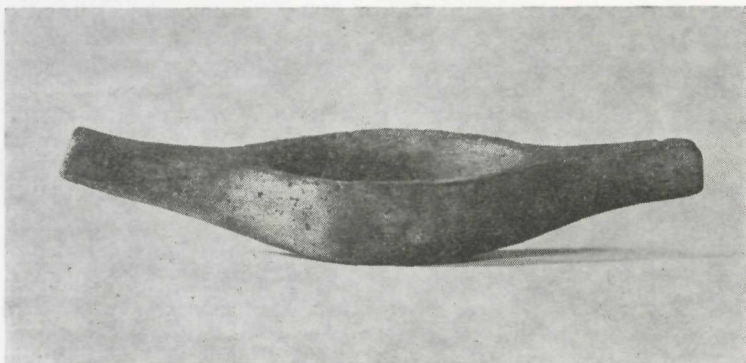


1. mynd.

Svabo sigur í Indberetninger³: »Paa visse steder, især Kolter og Leervig, danner og brænder man smaae Leerkar til eget Brug endskjønt de ere meget ufuldkomne og uden Glasering. Man kalder et saadant Kar *Dødle*. a. Paa Øen Koltur findes en grøn Leer, noget norden for Husene, men ikke i nogen Mængde. Man gjør smaa Leer-Kar deraf, som kaldes *Dødl*. b. Ved Leervig paa Østerøen, hvor man gjør Kar deraf.«

Í viðmerkingum sínum til grein hjá Sir G. Mackenzie sigur H. C. Lyngbye⁴: »Paa Kolter findes en grøn og temmelig haard Leerart, som Beboerne udhule til forskjellige Kar, men de holde ei fuldkommen tætte. Paa Eide paa Østerøe findes ligeledes noget, hvoraf udskjæres smaae Fyrfade«.

Í dagbók sínari skrivar J. G. Forchhammer⁵: »Um 3 Uhr verliezen wir Hestøe um nach Colter zu gehen. Das Gestein von Colter das nehmliche. Hier ist das Lager vom rothem Thonstein als Grünerde noch viel deutlicher, es wird zu Topfen verarbeitet. (Zwischen Steinen gemahlen, geknetet mit Wasser,



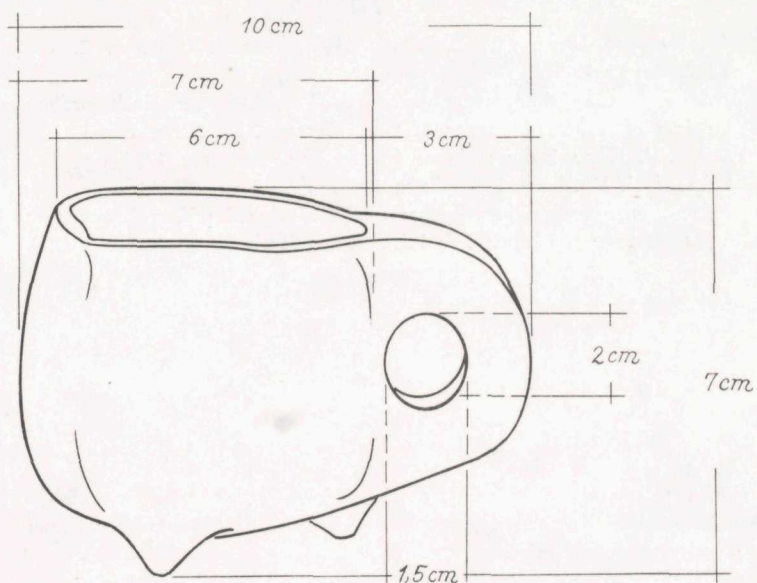
2. mynd.

geformt mit der Hand, und dann getrocknet, dann zwischen glühendem Kohlen gestellt bis es selbst glühend ist.

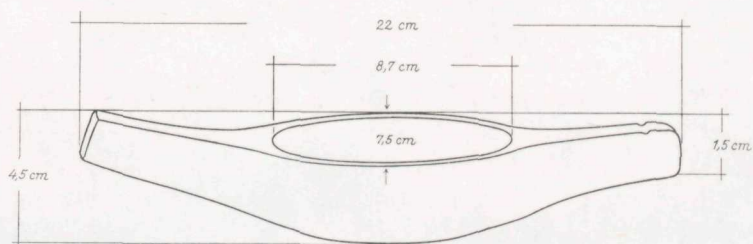
Die Grünerde liegt an der N. W. Seite, an einem Abgrunde und ein Fuszteig führt dahin, den man in unserm Lande führ mehr als gefährlich halten [würde], den man die verwegesten betreten würden. Hier erscheint es unbedeutend«.

Við tað at eingi av hesum ílötunum eru til longur í landinum er tað forvitnisligt, at á goymsluni á Mineralogisk Museum í Keypmannahavn eru tvey leirílöt, har annað kundi verið líkt til at verið ein koltursdøll. Ílötini eru merkt 206 og 207. Í accessiónsprotokollini hjá savninum fyri 1874 eru tey skrásett soleiðis: 206. En lille Potte af grøn Ler, Kolter, Færøerne og 207. En lille Lampe af grøn Ler, Kolter, Færøerne. J. F. Johnstrup, professari hevur haft bæði ílötini aftur við sær úr Føroyum í 1871. Ílatið (206) er ein krússapottur. Hin luturin (207) er ein halakola.

Bæði ílötini eru grá og reyðbrún flekkut og sæst at tey eru brend. Krússapotturin (1. mynd) er eltur og tilevnaður við hond, hann er 7 cm høgur og 10 cm breiður tá haldið er roknað uppí. Mátini síggjast annars á 3. mynd. Sermerkt er fyri krússapottin at túturin ikki er beint andstaddur haldinum, sum vanligt er, men til viks inneftir soleiðis at tá stoytt verður úr honum fer túturin beint undan tí røttu handarferðini.



3. mynd.



4. mynd.

Kolan (2. mynd) er helst úr sama ella líkum tilfari sum krússapotturinn, men á henni sæst knívur at hava verið, serliga á hølunum. Hon er 22 cm long, halarnir íroknaðir. Mátini síggjast á 4. mynd.

BÓKMENTIR

1. *Jacobsen, M. A.* og *Chr. Matras*: Føroysk-donsk orðabók. 2. útg. Tórshavn 1961.
2. *Svabo, J. C.*: Dictionarum Færoense. Færøsk-dansk-latinsk ordbog. Udgivet efter håndskrifterne af Chr. Matras. København 1966.
3. *Svabo, J. Chr.*: Indberetninger fra en Reise i Færøe 1781 og 1782. Udg. af N. Djurhuus. København 1959. s. 1040 og s. 1564.
4. *H. C. Lyngbye*: Í viðmerkingum til Sir Mackenzie: Kort Efterretning om Færøerne. J. Collin: For Historie og Statistik. Kjøbenhavn 1822. s. 164—65.
5. *Forchhammer, J. G.*: Rejse til Færøerne. Dagbog 1821. Udg. af Ad. Clément. København 1927. s. 60.

SUMMARY

The present paper deals with the word *døll* / *koltursdøll* f. and draws attention to remarks of this type of ceramics in older literature. Furthermore it presents a photograph and measure of the probably only specimen of a *koltursdøll* still existing.